

Forfatter: Palladius, Peder

Titel: Peder Palladius' Danske Skrifter

Citation: Palladius, Peder: "Peder Palladius' Danske Skrifter", i Palladius, Peder: *Peder Palladius' Danske Skrifter*, udg. af Lis Jacobsen , H.H. Thiele, 1911-1926, s. 271. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/text/adl-texts-palladius02val-shoot-idm139771559616736.pdf> (tilgået 17. april 2024)

Anvendt udgave: Peder Palladius' Danske Skrifter

NOTER.

S. 237, L. 2. *Gothe och Eisenachs superattendentia*; Justus Menius (1499-1558) var Superattendent og Præst i Eisenach fra 1529, og fra 1546 tillige i Gotha (Realencyklopädie XII, 578-79).

S. 237, L. 9. *dett vi for ingen deell kunde gaa for offuer*, Orig. *wir denn keines weges vmbgehen können*; gaa for offucr= "forbigaa", jfr. Kaikar I. 680b.

S. 237, L. 16-18. *derthill ochsaa erre de Oss i det høyeste thill Besuerring... hooss vore modstandere* dvs. dertil besvære de, neml. Rebellerne indenfor den lutherske Kirke, os i høj Grad hos vore Modstandere, nemlig hos de Reformerte. Det er de Ortodoxes stadige Klage, at de mere frisindede Lutheranere ved at fordømme Exorcismen giver de Reformerte Vaaben i Hænde mod den Lutherske Kirke.

S. 237, L. 28. *udi dend bekÿnte agenda* d. e. Luthers Manual. Ganske samme Haandbog brugtes jo i Danmark i Palladii Oversættelse, se Bind I, S. 101 flg.; jfr. saaledes nærv. Bind II, S. 238 L. 30 med Bind I, S. 103 L. 25; II, S. 239 L. 26 med I, S. 104 L. 28; II, S. 239 L. 35 med I, S. 104 L. 33; II, S. 241 L. 11 med I, S. 105 L. 5.

S. 239, L. 11. *aff nogenn wuisse Vane*, Orig. *auff keinen vngewissen wahn*, ogsaa i 16. Aarh. betød *vane* "Sædvane", og *wahn* betød "usikker Formodning"!

S. 240, L. 29-30. *Ja/ saa megitt mere som de formaa for Verden aff Naturlig Krafft/ end de smaa Børn*, Orig. *Ja/ so viel sie für der welt/ vnd aus naturlichen krefften/ vermöglicher sind / als die jungen Kindlin*.

S. 243, L. 4-5. *som stride imod denne handell*, Orig. *so die Action anfechten*; - *som strider imod Daaben i sig selff*, Orig. *der die Tauffe an jr selbst auch anfichtet*.

S. 243, L. 14-17. *da straffedis dett thilbørlig - dend hellige Daab* dvs. da var der Grund til at forkaste denne Handling (Exorcismen), og da kunde ingen med Rette sige, at den som angreb et saadant Misbrug, derved samtidig angreb Daaben (Orig.: *so würde sie billich gestraffet/ vnd dürffte noch köndte niemand sagen/ wer solchen missbrauch straffete/ das der selb die heilige Tauffe damit zu gleich gestraffet vnd gelestert hette*).

S. 243, L. 30. *hannom* d. e. Menius' Diakon *Georg Merula*, se Realencyclopädie V. 579.42; S. 244, L. 14 kalder Menius ham *272 dend onde Aand* (dem vnsaubern Geist), S. 244, L. 31 *dend fule Aand* (der vnsauber Geist), S. 245, L. 5 *dend lede slemme Aand* (der leidige vnpletige Geist), S. 245, L. 27 *denne wrene Aand* (der vnpletige Geist) og S. 258, L. 6-7 ironisk: *denne skønne Aand* (dieser zarte Geist).

S. 244, L. 3. *udi dend naturlige legomlige fødtzell*, Orig. *von der natürlichen leiblichen geburt her*.

S. 244, L. 9-10. Efter *du wrene Aand etc.* er i Afskriften oversprunget en Sætning, der omtrent maa have lydt: "Samt den efterfølgende Exorcismum/ Jeg besværger dig *du urene Aand etc.*", svarende til Orig. *Sampt dem nachfolgenden Exorcismo/ Ich beschwere dich du vnreiner Geist etc.* jfr. Indl. S. 229.

S. 244, L. 19. *teer och øffuer sig udi och med Naturen*, Orig. *jn vnd mit der Natur/ jmerdar rege vnd bewege*.

S. 245, L. 30. (*som dennom tyckis*), Orig. (*jres bedünckens*); Udtrykket maa forstaas som en Reservation fra Justus Menius' Side: Iblandt alle deres Anklager er der kun to, der har Spor af Berettigelse (ein wenig scheins vnd ansehens) - vel at mærke efter deres Opfattelse, thi efter min er ogsaa disse ganske uholdbare.

S. 246, L. 2. Joh. Ev. 8.44.

S. 246, L. 12-16. *Saa langt som dette ord - de bevise saadant*, Orig. *So viel nu die bedeutung des worts Beschwerden belanget/ damit man dennoch gleichwol sehen sol/ das es nach jrer meinung etwa in der Schrift gefunden werde/ da es so viel heisse/ als einen Eyd von einem andern nemen/ so füren sie aus der Schrift etliche Sprüche/ damit sie solches beweisen/*

S. 246, L. 17-22. 2. Reg. 11.4. Bibelcitatet her stemmer - ligesom enkelte andre Bibelcitatere - ordret med Texten i Biblen 1550, mens adskillige Citater er ganske forskellige fra den autoriserede Bibeltexts. Til Sammenligning kan f. Ex. anføres 2. Kg. 11.4 og Koloss. 3.17:

Pall. S. 246, L. 17-22 =

I dette 7. aar sende Joiada hen/ och tog de øffuerste offuer hundrede med høffuidtmænd och drabantere/

och lod dem komme thill sig y Herrens huuss/ oc gjorde it forbond med dennom/ och thog en Eed aff dem y Herrens huuss/ och viisde dennom Kongens Sønn

Biblen 1550 2. Kg. 11.4

I det siuende aar sende Joiada hen/ oc tog de Øffuerste offuer hundrede met Høffuitzmend oc Drauantere/ oc loed dem komme til sig i Herrens Huss/ oc gjorde it Forbund met dem/ oc tog en Eed aff dem i Herrens Huss/ oc visde dem Kongens Søn 273

Pall. S. 265, L. 27-29 forskellig fra Biblen 1550 Koloss. 3.17

Altt dett I gjørre Enten med Ord eller gierninger/ det gjørre i dend Herris Christi Naffn/ och tacker Gud formedelst hannom.

Oc alt det som i gøre/ met ord eller met gerninger/ Det gører alt sammen i vor Herris Jhesu Naffn/ Oc tacker Gud oc Faderen formedelst hannem.

S. 246, L. 23. Neh. 13.23-25.

S. 246, L. 33. *sýnis* d. e. "ses", ty. *zu sehen*.

S. 246, L. 36. *udtýdeisse*, Orig. *deuteley* "Fortolken".

S. 247, L. 3. *lade en anden suerre sig = einen andern jm schweren lassen*.

S. 247, L. 5-7. *Men at befale - dom och straff*, Orig. *sondern einem mit bedrawung göttliches Gerichts oder straffe/ etwas gebieten/ oder einen mit der gottlichen Maiestet gericht vnd straffe/ schrecken/*

S. 247, L. 8. 1. Sam. 14.24 og 26.

S. 247, L. 15-23. 4. Mos. 5.18-22. Efter *din Bug opheffuis* (L. 22) har Afskr. oversprunget en Sætning, der maa have lydte: "Saa gaa nu det forbandede Vand i dit Liv/ at *din Bug ophæves*", svarende til Orig. *So gehe nu das verfluchte wasser in deinen leib/ das dein bauch schwette*.

S. 247, L. 23. *dit Liiff = Biblen 1550; Luther og Just. Menius det ensbetydende deine hüffte*.

S. 248, L. 7. Effter *att Besuere* har Afskr. overspr. en Passus af omtr. følgende Indhold "efter de Tings og Handlingers Beskaffenhed", svarende til Orig. *nach gelegenheit deren sachen vnd hendel*.

S. 248, L. 8-20. Jfr. 2. Kg. 11.1-16.

S. 248, L. 14. *dend grumme børns Morderindne*, Orig. *der grawsamen Kindermorderin*.

S. 248, L. 21. Neh. 13. 25.

S. 248, L. 27. *lide*, her ligesom S. 249 L. 9, S. 250 L. 33 o. fl. brugt i Betydning "tillade" (Orig. *leiden*); jfr. Kaikar II. 786.

S. 248, L. 35. *for sin eckte Mandl = Orig. gegen dem Ehemanne*.

S.249, L. 23 f. 1. Sam. 14.24 f.

S. 249, L. 35. Efter *men* har Afskr. oversprunget et stort Stykke af følgende Indhold: "ere kun et truende Bud, som enhver, der betragter dem ret, maa erkende. Thi hvad der følger herefter: at man har frygtet for Eden, at ingen har taget Honning i sin Mund, dette maa ikke forstaas om den Ed Folket har svoret, *men*", Orig. (*sondern*) *nur ein bedrawliches Gebot sind / wie ein jeder/ der sie recht ansihet/ bekennen mus. Denn das hernach volget/ Das Volck habe sich für dem Eyde gefürchtet/ das niemand vom honig etwas in seinem mund genomen habe/ 274 Dieses ist nicht von einem Eyde zuverstehen/ welchen das Volck geschworen habe/ Sondern...*

S. 250, L. 10-11. *med huilckenn hand kunde forkaste och foruircke sitt Liiff*, Orig. *dawider er hette handeln/ vnd den tod verwircken können*; mens man paa Tysk lige saa vel - og i samme Betydning - kan bruge Udtrykket *den tod verwircken* som *das leben verwircken*, er det fra Orig. afvigende Ordvalg i den danske Text Vidnesbyrd om, at man i Dansk kun havde Udtrykket "forvirke sit Liv" (ligeledes "forvirke sin Hals", Poul Eliesens Da. Skr. 285 L.6 f. n.).

S. 250, L. 18. *Nicolaus Lyra* (c. 1270-1340), en i Reformationstiden meget benyttet Bibelfortolker, se Realencyklopädie XII, 28 f. Det er om ham disse Linier er lavet; Si Lyra non lirasset, Lutherus non saltasset (jfr. C. J. Brandt, Christiern Pedersen, 1882, S. 64).

S. 250, L. 24. 1. Sam. 3. 17.

S. 250, L. 25. 1. Thess, 5.27.

S. 250, L. 31-32. *omsfaaende Vilckor och Leylighedl udi denne tale*, Orig. *vmbstende vnd eygentschafft der reden*.

S. 251, L. 6-7. *ligesom dend*, Orig. *als die* (nemlig Kirken).

S. 251, L. 25-26. *meere end udi disse tretten hundritt Aar*, Orig. *lenger denn vor dreyzehen hundert jaren bis daher*.

S. 251, L. 27. *Cyprianus*. Jfr. *Cypriani Opera omnia*, Wien, 1868, I. p. 436, 448, 450.

S. 252, L. 7. 5. *Avgustinus in lib. de sýmbolo*; Citatet kan paa Grund af Angivelsens Ufuldstændighed ikke stedfæstes.

S. 252, L. 11. *De Civitate Dei, lib. 10, cap. 22* (Begyndelse): *Vera pietate homines Dei aeriam potestam inimicam contrariamque pietati exorcizando eiciunt*. Den tyske Orig. viser, at Menius ikke (og derfor heller ikke Pall.) har faaet *aeriam* gengivet.

S. 252, L. 13. *Rabanus, De institutione Clericorum, lib. 1, cap. 27: De hine iterum exorcisatur diabolus, ut suam requiciam agnoscens et iustum super se iudicium dei timens recedat ab homine*.

S. 252, L. 18. *Lombardus, Sententiarum lib. 4, distinct. 6*. Stykket *De catechismo et exorcismo*.

S. 253, L. 5. *dend Cavillatio*, Orig. *das Cauilliren*; Udg. 1751: *den (Cavillatio) Spotten*.

S. 254, L. 27. Math. 12.24-28, Marc. 3.22-30, Luc. 11.14-20.

S. 254, L. 36 f. Jfr. *Luthers Werke*, 2, 161-63 (Erlangen, 1826).

S. 255, L. 17. *sprage och braske*, Orig. *zuzerren vnd zusperren*.

S. 256, L. 1. Marc. 16. 17.

275

S. 256, L. 27-30. *Om mand - Enfoldige folck*, Orig. *so man in den Kirchen/ vnter den dienern/ spaltung / in emptern vnd ordnungen/ zerrüttung/ vnd vnter dem gemeinen einfeltigen Volck vnnotige/ mutwillige ergernis damit anrichtet*.

S. 257, L. 25. Efter *udi hans Naffn* har Afskr. oversprunget en omtrent saalydende Passus: "det ske nu med Fremsigen, Byden eller Besværgelse, blot at det sker *udi hans Navn*", svarende til Orig. *es geschehe gleich mit Sagen/ Gebieten oder Beschwerden/ allein/ das es in seinem Namen/ aus seinem Befhel vnd aus seiner Macht geschehe*. Jfr. Indledn. foran S. 228.

S. 258, L. 6-7. *denne skønne Aand*, Orig. *dieser zarte Geist*.

S. 258, L. 16. *Mett hues fleer Jodutt Skrig*, Orig. *Vnd was sonst... grewlichs zetergeschreyes*.

S. 258, L. 27-28. *der du maatt bruge dig/ der intitt Menniske kand haffue Mact att forneckte dig*, Orig. *der du dich gebrauchen magst/ darinnen dir kein Mensch einzureden/ oder einhalt zu thun macht hat*.

S. 259, L. 17. *staaltelig "formastelig"*, Orig. *freuelich*.

S. 261, L. 20. *Derfor er dett ickon slett intett*, Orig. *Darumb ist es mir ein guter Nichts*.

S. 261, L. 21. *thi hand skall*, Orig. *Denn es sol ein jeder*.

S. 261, L. 32-34. *Men naar mand - urætt*, Orig. *Wenn man aber der eins/ als nötig/ halten/ vnd das ander/ als sünde vnd vnrecht/ gar nicht halten wil*.

S. 262, L. 4. *omsier*, Orig. *demnach auch*.

S. 262, L. 24. *uplockitt*, Orig. *vnzerruttet*; jfr. *Kaikaar IV. 683a* og Vilh. Andersen, *Dansk Litteratur*, 1912, S. 27.

S. 263, L. 34 f. *fortuilede thillsett*, Orig. *abergleubische zusetze*; jfr. *fortuilede Character* S. 264, L. 29 = *abergleubischen Character*.

S. 264, L. 33. *Tager aff hoffuedit*, Orig. *das heubt entblösset*.

S. 265, L. 9-13. *Men aleniste - alt det anditt skeer*, Orig. *Sondern allein zur anzeigung vnd erinnerung des glaubens/ vnd der Bekentnis/ des einigen warhafftigen Gottes/ welcher ist/ Gott der Vater vnsers lieben Herrn vnd Heilands Jhesu Christi/ der für vns gecreutziget ist/ in des Namen vnd Befehl/ alles ander geschicht/*

S. 265, L. 27. Koloss. 3. 17.

S. 266, L. 15. *fortale "dadle"*, Orig. *tadeln*; Verbet *dadle* findes endnu ikke i Reformationstiden.

S. 266, L. 17. *Suinetienere*, Orig. *pfirchendiener*, d. e. Kvæghyrder (Grimm: *Pferch 3*).

S. 266, L. 29. *udaff løse Sind och fordristelssse*, Orig. *leichfertig vnd vermessenlich*.